

DOI: 10.4274/tpa.754

Anne sütü ile beslenme süresini etkileyen etmenler: Türkiye’de Kayseri ilinden kesitsel bir araştırma

The factors affecting the duration of breastfeeding: a cross-sectional study from Kayseri, Turkey

Elçin Balcı, Meda Kondolot*, Duygu Horoz**, Ferhan Elmalı***, Betül Çiçek****, TÜrev Demirtaş*****

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

* Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

**Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü, Melikgazi Sağlık Grup Başkanı, Kayseri, Türkiye

*** Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

**** Atatürk Sağlık Yüksek Okulu, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Kayseri, Türkiye

*****Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü, Kayseri, Türkiye

Özet

Amaç: Bu çalışmada, annelerin bebeklerini anne sütü ile besleme süreleri ve bu süreleri etkili olan etmenlerin belirlenmesi amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Bu kesitsel çalışma 2009- 2010 tarihleri arasında Kayseri’de gerçekleştirildi. Çalışmaya 2855 anne alındı. Anne sütü alma süresini etkileyen değişkenlerin belirlenmesinde “univariate and multiple binary logistic regression” (backward ward) analizinden yararlanıldı. Çalışma için etik kurul onayı (03.04.2007/168) alındı.

Bulgular: Annelerin %74,9’u bebeklerini altı ay sadece anne sütü ile beslediklerini ifade etmişlerdir. Altı aydan fazla anne sütü alınmasını etkilediği düşünülen değişkenlerden gestasyonel yaş, gebelik sayısı, anne yaşı, annenin eğitim düzeyi değişkenleri tekli lojistik regresyon analizi sonucu anlamlı bulundu. Çoklu lojistik regresyon analizinde altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı annenin yaşı bir yaş arttıkça 1,021 kat, gestasyonel yaş bir hafta arttıkça 1,267 kat artmaktaydı. Anne öğrenimi ilköğretim ve altında olanlar yüksek okul olanlara göre 1,558 kat daha fazla, anne eğitimi ortaokul seviyesinde olanlar yüksek okul olanlara göre 1,475 kat daha fazla altı aydan uzun süre anne sütü verme eğilimindeydi. Annesi ev hanımı olanlarda annesi çalışanlara göre, erkek çocuklar kız çocuklara göre altı aydan uzun süre emzirilmekteydi.

Çıkarımlar: Anne sütüyle besleme oranlarını yükseltmek için; erken yaşta gebelikler engellenmeli, doğumların miadında gerçekleşmesi sağlanmalı, çalışan annelerin emzirmesini teşvik edici uygulamalar geliştirilmeli, annelere bebekleri arasında seçim yapmadan eşit oranda özen göstermelerini sağlamak üzere eğitim desteği sağlanmalıdır. (*Türk Ped Arş 2012; 47: 99-103*)

Anahtar sözcükler: Anne sütü, çocuk, emzirme süresi

Summary

Aim: In this study, we aimed to evaluate the major factors affecting duration of breastfeeding and the factors affecting it.

Material and Method: This cross-sectional study was performed in Kayseri between 2009 and 2010. A total of 2855 mothers were included in the study. Univariate and multiple binary logistic regression (backward) analysis were used for establishing the variables affecting the duration of breast feeding. The study approved by the ethics committee (03.04.2007/168).

Results: 74.9% of the mothers stated that they exclusively breast fed their babies for six months. Variables that were thought to affect breast feeding for a period of more than six months such as gestational age, parity, mother’s age, mother’s educational level were all found to be statistically significant by univariate logistic regression analysis. In the multivariate logistic analysis, the rate of breast feeding after six months increased by 1.021 fold for every one year increase in the mother’s age and 1.267 fold for every one week increase in the gestational age. Those with an educational status of primary school and below had a 1.558-times-higher tendency to breastfeeding compared to those with an educational level of secondary school and above and those with an educational level of secondary school had a 1.475-times-higher tendency to breastfeeding compared to those with an educational level of graduate school and above. Babies whose mothers were house-wives were breastfed longer than six months compared to babies whose mothers were working and boys were breastfed longer than six months compared to girls.

Conclusions: In order to increase the rates of breastfeeding, pregnancies at a young age should be prevented, term labors should be encouraged, encouraging applications for breast feeding should be developed for working mothers and educational support should be given to enable mothers to take care of all of their babies without discrimination. (*Türk Arch Ped 2012; 47: 99-103*)

Key words: Breast milk, breastfeeding duration, child

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Elçin Balcı, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye

E-posta: drelcin71@gmail.com **Geliş Tarihi/Received:** 19.09.2011 **Kabul Tarihi/Accepted:** 09.03.2012

Türk Pediatri Arşivi Dergisi, Galenos Yayinevi tarafından basılmıştır. / Turkish Archives of Pediatrics, published by Galenos Publishing

Giriş

Anne sütü ile beslenme; bebeklerin büyüme ve gelişmelerine uygun, tüm beslenme şekillerinden üstün en ideal beslenme şeklidir ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) doğan her bebeğin altı ay yalnız anne sütüyle beslenmesini önermektedir. "Innocenti bildirgesi" buna ek olarak emzirme süresinin iki yıl ve hatta üzerinde olması gerektiği üzerinde durmaktadır (1).

Anne sütü ile yeterli beslenen ve yaşamının ilk altı ayında yalnız anne sütü alan ve emzirme süresi uzun olan çocuklar, çocukluk döneminde enfeksiyonlara; okul çağı, ergenlik dönemi ve yetişkin dönemde şişmanlık ve diyabet gibi metabolik rahatsızlıklara ve kanserlere daha az yakalanırlar (2-4).

Tüm dünyada yalnız anne sütü alma ve anne sütüne devam oranları beklenenden düşüktür (5). Dünya Sağlık Örgütü ve The United Nations Children's Fund (UNICEF) dört ayın altında yalnız anne sütü ile beslenme oranlarını %39 olarak bildirmiştir (6).

Ülkemizde genel olarak emzirmeye başlama alışkanlığı yaygındır ancak emzirmenin; ilk emzirme zamanının geç olması, sezaryen ile doğum, gelir düzeyi ve sosyoekonomik seviyenin yüksekliği, emzik ve biberon kullanımı gibi nedenlerle erken dönemde terk edilmesi önemli bir sorundur (7-10).

Bu araştırmada, Kayseri'de annelerin bebeklerini anne sütü ile besleme süreleri ve bu sürelere etkili olan etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma kesitsel olup, verileri Eylül 2009-Mayıs 2010 tarihleri arasında toplanan "Anthropometry of Turkish Children aged 0-6 years" (ATCA-06) çalışmasından derlenmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü Kayseri, sanayisi ve ekonomisi açıdan Türkiye'nin ilk beş ili arasında sayılmaktadır ve yaklaşık 1 200 000 nüfuslu büyük bir ildir. İl nüfusunun %80'i il merkezinde yaşamaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği en büyük iki ilçe (Melikgazi ve Kocasinan ilçeleri), Büyükşehir belediyesi sınırları içinde yer alan, kırsal ve kentsel yaşam özelliklerini de gösteren merkez ilçelerdir. Bu özellikleri nedeniyle Kayseri genelini yansıttığı düşünülen örnekler bu iki ilçeden 21 Aile Sağlığı Merkezi (ASM) alındı. Çok aşamalı örnekleme yöntemleri kullanıldı. Seçilen iki merkez ilçe genel nüfus ve bebek nüfusuna göre tabakalandırıldı. Her bir ASM, bölgesiyle küme kabul edilerek, basit rastgele örnekleme ile 11 tanesi Melikgazi, 10 tanesi Kocasinan'dan olacak şekilde 21 ASM bölgesinin çalışmaya alınmasına karar verildi. Örnek seçimi için örnekleme alınan bu ASM bölgelerinde veri toplamaya başlamadan önce bir ön çalışma yapıldı. Her ilçe için nüfusun geneline oranlama yapıldı, seçilecek nüfus ilçeler bazında ayrı ayrı belirlendi. Daha sonra bu ASM bölgeleri için bölgede muhtarlık, sağlık, eğitim, güvenlik hizmeti veren dört farklı kurumdan, biri kurum yetkilisi

biri de o kurumda en uzun süre çalışan memurdan olacak şekilde ikişer kişiden bölgeyi tanımlamaları istendi. Eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey, yaşam koşulları açısından en kötüsü I, en iyisi V olacak şekilde puanlama istendi. Sağlık müdürlüğü kayıtları da göz önüne alınarak (gebe, doğum, bebek sayıları, cinsiyet ve yaş grubu dağılımları vb) bu puanların ortalamaları alındı. Her bir değişken ağırlıklandırılarak kendi değişkeni içinde evreni yansıtabilecek kadar örnek belirlendi. Yapılan hesaplarla bu şekilde seçilen 21 Aile Sağlığı Merkezi bölgesinden, yaşları 6-59 ay arasında değişen 3000 bebek ve çocuk; ailesiyle beraber yazılı davetiye ve bilgi formlarıyla ASM'lere randevulu olarak davet edildi. Erken doğmuş ve düşük doğum ağırlıklı bebekler, çoğul gebelikler, bilinen kronik ve ciddi hastalığı olanlar ve beslenme bozukluğu olan bebekler çalışmaya alınmadı. Davet edildiği halde gelmeyenler, çalışmaya katılmayı kabul etmemiş anneler, bebeği getiren kişi annesi olmadığı için anketteki sorularla ilgili yeterli bilgi alınamayanlar çalışma dışında bırakıldı. Araştırma 2855 anne ile tamamlandı (ulaşma oranı %95,1). Literatür ışığında araştırmacılar tarafından geliştirilen anketteki sosyodemografik özellikler ve anne sütü ile beslenme öyküsüne dair sorular, annelerin bildirimleri ve tıbbi kayıtlardan yararlanılarak tamamlandı.

İstatistiksel değerlendirme

Tanımlayıcı istatistikler olarak frekans değerler, yüzde değerler, ortanca, en düşük, en yüksek, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiş olup, verilerin normal dağılımına Shapiro-Wilk testi ile bakıldı. Anne sütüne göre karşılaştırmalar normal dağılan sayısal değişkenler için "independent samples t test" ile normal dağılmayan sayısal değişkenler için Mann-Whitney u testi ile yapıldı. Kategorik değişkenler arasındaki karşılaştırmalar ki-kare testi ile yapıldı. Anne sütü alma süresini etkileyen değişkenlerin belirlenmesinde "univariate and multiple binary logistic regression (backward wald)" analizinden yararlanıldı. Veriler SPSS 15,0 (Chicago, IL, USA) istatistik paket programında değerlendirildi, p<0,05 değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya katılan 2855 annenin sahip olduğu bebek ve çocuğun 1413'ü (%49,5) erkek, 1442'si (%50,5) kız idi. Ortalama doğum ağırlıkları 3303,11±548,37 g idi. Gebelik yaşı ortalaması 39,61±0,87 haftaydı. Annelerin %57,5'i ilköğretim mezunu ve %93,4'ü ev hanımı idi. Sosyoekonomik düzeyi orta düzeyde olanlar çalışmaya katılanların %58,7'sini oluşturmaktaydı. Anne sütünü altı aydan daha fazla verenlerin sıklığı %60 idi. Gebeliği sırasında diyabet olanların sıklığı %2,4 ve kan basıncı yüksekliği olanların sıklığı %8,2 idi. Annelere ait bazı bilgiler ve sosyodemografik değişkenlere göre dağılım özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Anne sütü alma durumuna göre sosyodemografik değişkenlerin dağılımı (n=2855)

Değişkenler	Anne sütü alma durumu		
	<6 ay n=1142	≥ 6 ay n=1713	p
Doğum ağırlığı (gram)	3297,82±520,40 (1500-6400)	3306,70±566,66 (1500-7000)	0,672
Gebelik yaşı (hafta)	39,49±0,95 (36-42)	39,69±0,82 (34-42)	<0,001
Bebeğin cinsiyeti			
Erkek	540 (47,3)	873 (51,0)	0,056
Kız	602 (52,7)	840 (49,0)	
Gebelik	2,22±1,33 (1-13)	2,24±1,33 (1-11)	0,704
Doğum	2 (0-15) 2,52±1,46	2 (0-12) 2,65±1,41	0,002
Anne yaşı (yıl)	28,60±5,48 (18-48)	29,24±5,48 (14-50)	0,002
Baba yaşı (yıl)	32,61±6,13 (19-60)	33,05±6,13 (18-64)	0,059
Anne öğrenimi			
İlkokul ve altı	627 (54,9)	1016 (59,3)	0,006
Orta ve lise	411 (36,0)	590 (34,4)	
Üniversite	104 (9,1)	107 (6,2)	
Anne mesleği			
Ev hanımı	1063 (93,1)	1603 (93,6)	0,645
Ev dışında çalışıyor	79 (6,9)	110 (6,4)	
Sosyoekonomik durum			
Kötü	154 (13,5)	285 (16,6)	0,071
Orta	687 (60,2)	986 (57,6)	
İyi	301 (26,4)	442 (25,8)	
Evde sigara içilmesi			
İçiliyor	494 (43,3)	698 (40,7)	0,188
İçilmiyor	48 (56,7)	1015 (59,3)	
Gebelik sürecinde kan basıncı yüksekliği öyküsü			
Yok	1050 (91,9)	1558 (91,0)	0,377
Var	92 (8,1)	155 (9,0)	
Gebelikte diyabet varlığı			
Yok	1111 (97,3)	1675(97,8)	0,456
Var	31 (2,7)	38 (2,2)	
Bebeğin banyo sıklığı			
2 günde bir	473 (41,4)	649 (37,9)	0,061
>2 gün	669 (58,6)	1064 (62,1)	

Tablo 2. Altı aydan fazla anne sütü alınmasını etkileyen değişkenler (Tekli analiz)

Tekli analiz			
Değişkenler	Göreceli risk	CI (%95)	p
Doğum ağırlığı (gram)	1,000	0,998-1,002	0,677
Gebelik yaşı (hafta)	1,286	1,181-1,400	<0,001
Bebeğin cinsiyeti			
Erkek	1		0,054
Kız	1,159	0,997-1,346	
Gebelik	1,008	0,953-1,066	0,775
Doğum	1,066	1,010-1,124	0,020
Anne yaşı (yıl)	1,022	1,008-1,036	0,002
Baba yaşı (yıl)	1,012	0,999-1,024	0,059
Anne öğrenimi			
İlkokul ve altı	1		0,028
Orta ve lise	1,395	1,036-1,879	
Üniversite	1,575	1,181-2,100	
Anne mesleği			
Ev hanımı	1		<0,001
Ev dışında çalışıyor	0,923	0,685-1,245	
Sosyoekonomik durum			
Kötü	1		0,799
Orta	0,977	0,820-1,165	
İyi	1,260	0,987-1,610	
Evde sigara içilmesi			
İçiliyor	1		0,183
İçilmiyor	1,109	0,953-1,290	
Gebelik sürecinde kan basıncı yüksekliği öyküsü			
Yok	1		0,356
Var	1,135	0,867-1,487	
Gebelik diyabeti varlığı			
Yok	1		0,398
Var	0,813	0,503-1,314	
Bebeğin banyo sıklığı			
2 günde bir	1		0,058
>2 günden seyrek	1,159	0,995-1,351	

Tablo 3. Altı aydan fazla anne sütü alınmasını etkileyen değişkenler (çoklu analiz)

Çoklu analiz			
Değişkenler	Göreceli risk	CI (% 95)	p
Gebelik yaşı (hafta)	1,267	1,164-1,381	<0,001
Anne yaşı (yıl)	1,021	1,007-1,036	0,004
Anne öğrenimi			
İlkokul ve altı	1		
Orta ve lise	1,558	1,164-2,084	0,003
Üniversite	1,475	1,088-2,000	0,012

Altı aydan fazla anne sütü alınmasını etkilediği düşünülen değişkenlerden bebeğin doğum ağırlığı, annenin gebelik ve doğum sayısı, baba yaşı, bebeğin cinsiyeti, annenin mesleği, sosyoekonomik düzey, evde sigara içilmesi, gebelik diyabeti varlığı, bebeğin banyo değişkenleri tekli lojistik regresyon analizi sonucu anlamlı bulunmadı. Gebelik yaşı, gebelik sayısı, anne yaşı, annenin eğitim düzeyi değişkenleri anlamlı bulundu (Tablo 2).

Anlamlı çıkan değişkenler çoklu lojistik regresyon örneğine alındı. Çoklu lojistik regresyon örneğine göre, gestasyonel yaş, gebelik sayısı, anne yaşı, annenin eğitim düzeyi değişkenleri anne sütü verme üzerinde en etkili değişkenler olarak bulundu. Annenin yaşı bir yaş arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı 1,021 kat, gebelik yaşı bir hafta arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı 1,267 kat artmaktaydı. Anne öğrenimi ilköğretim düzeyinde olanlar üniversite düzeyinde olanlara göre 1,558 kat daha fazla, anne öğrenim düzeyi orta ve lise olanlar üniversite düzeyinde olanlara göre 1,475 kat daha fazla altı aydan uzun süre anne sütü verme eğiliminde idi (Tablo 3).

Tartışma

Bu araştırmanın sonuçlarına göre doğumdan sonra altı aydan kısa süre anne sütü alanların oranı %40 idi. Türkiye geneli için Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırma 2008 raporuna göre ise bu oran ilimize benzer şekilde 41,6'dır (7). Genç ve ark. (11), Malatya'da 1998'de yaptığı çalışmada ilk altı ay sadece anne sütü verme oranı %3,2'dir. Şanlıer ve ark. (12), 2004 Ankara çalışmasında ilk üç ay yalnız anne sütü verme oranı %24,4'tür. Dünya Sağlık Örgütü sadece anne sütü ile besleme oranlarını 0-6 ay bebekler için yaklaşık %35, dört ayın altındakiler için ise %39 olarak bildirmiştir (6,13). Araştırmada bu oranın diğer illere göre yüksek olmasında bu illerde yapılan çalışmalarda yalnız anne sütü almış olmanın değerlendirilmesinden, karışık beslenmenin dahil edilmemiş olmasından ve 2009 yılında "Bebek Dostu İl" unvanı alan Kayseri ilinde son beş yıldır yoğun şekilde yürütülen Bebek Dostu Hastane eğitimleri ve uygulama çalışmalarının olumlu rolü olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Bu çalışmada annenin yaşı bir yaş arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı artmaktaydı. Erken yaşta

gebeliklerin hem anne hem bebek sağlığı üzerine olumsuz etkileri vardır. Süt kanallarının yeterince gelişmemiş olması, sütün hem miktar hem de kalitesindeki yetersizlikler anne sütü ile emzirme sürecini etkileyecektir. Ayrıca, yaş ile beraber eğitim düzeyi ve anne sütü ile ilgili farkındalığın arttığı düşünüldürse, yaşın ilerlemesinin eğitim açısından da emzirmeye ve emzirme süresine olumlu katkı yaptığı düşünülebilir. Bu çalışmada da anne yaşının artması her iki nedenle de emzirme süresini uzatmada etkili olmuş olabilir.

Gebelik yaşı, yaş bir hafta arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı artmaktadır. Fizyolojik süreçte gebelik haftasının ilerlemesi ve gebeliğin zamanını tamamlaması, uygun aralıklarla gebe kalınması ve doğum yapılması; her yönüyle anne sağlığının, anne sütünün miktar ve nitelik olarak yeterli hale gelmesi açısından önemlidir (14). Ayrıca zamanından önce doğmuş bebeklerin emme gücü ve becerisi de az olacağı için anne sütünün yapımı ve salınımını yeterince artıramaz. Bu etmenlerle süresini henüz doldurmamış gebeliklerin erkenden sonlandırılmasının emzirme üzerine olumsuz etkisi olacağı düşünülebilir.

Anne öğrenim düzeyi arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranları azalmaktadır. Annesi ev hanımı olanlarda altı aydan fazla uzun emzirme oranı, annesi çalışanlara göre daha yüksektir. Bu iki bulgunun birlikteliğinden hareketle; eğitilmiş annelerin ev dışında bir işte çalışıyor olması ve doğumdan sonra altı aydan daha önceki sürelerde çalışmaya geri dönmeleri, emzirme sayılarının ve sütlerinin azalması nedeniyle de emzirmeye erkenden son vermeleri sonucunu getiriyor olabilir. Erkenden işe dönmelerinde işten çıkarılma, ekonomik zorunluluklar ya da konum kaybı kaygılarının yaşanması da olasıdır (15). Yani çalışan kadınların doğum sonu izin ve emzirme konusunda kendilerine tanınan yasal haklarından dahi yararlanmadan erkenden işe geri dönmeleri; bebek-anne iletişimini bozuyor, anne daha sık emziremediği için sütü azalıyor, emzirmenin olası olmadığı ve annenin işte olduğu saatlerde kullanılan mama, biberon vb. etkenler de sütün azalmasına ve emzirmenin kesilmesine neden oluyor olabilir. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması 2008 raporuna göre de ilköğretim birinci kademe eğitimi olan annelerin emzirme süreleri ileri kademe eğitilmiş annelere göre daha uzundur (7). Bu durum pek çok etmeden kaynaklanıyor olabilir. Evdeki kadınlar çocuklarını her ağladığında emziriyorken çalışan kadının bu olanağının olmayacağı açıktır. Dolayısıyla bebeğin her ağladığında emzirmesiyle aratacak süt miktarı ve emzirme süresinin uzaması şansı da çalışan kadın ve çocuğu için olanaksızlaşacaktır. Eğitim seviyesi düşük ve ev dışında gelir getiren işi olmayıp ev hanımı olarak nitelendirilen grup daha uzun süre çocuklarıyla evde bir arada kalma şansına sahip olduklarından emzirme süresi uzuyor olabilir.

Araştırmamızda erkek çocuklar kız çocuklara göre daha sık olarak altı aydan daha uzun süre emzirilmekteydi. Yalçın ve ark. (16) araştırmasında da benzer şekilde erkek bebeklerin emzirme oranları kız bebeklere göre daha yüksekti. Bu durumu geleneksel yaklaşımda toplumumuzda erkek çocuğa kız çocuğundan daha çok gösterilen ilgi ve özenin, emzirme olayında da bir yansıması olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Türkiye Nüfus ve Sağlık

Araştırma 2008 raporunda da erkek bebeklerin kız bebeklere göre emzirilme süreleri iki ay daha uzun bulunmuştur (7).

Bu sonuçlarla; doğumdan hemen sonra en kısa sürede anne sütüne başlama ve anne sütüyle besleme oranlarını yükseltmek için annenin yaşı bir yaş arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı artmakta olduğundan; erken yaşta gebelikler engellenmelidir. Bu konuda zorunlu eğitim süresinin uzatılmasının, erken yaşta evlendirilen kızların ebeveynlerine yasal olarak yaptırım ve cezalar uygulanmasının yararı olabilir.

Gebelik yaşı bir hafta arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranı arttığından; doğumların zamanında gerçekleşmesi sağlanmalıdır. Bunun için gebeler erken doğum yapmalarına neden olan tüm risk etkenleri açısından gözden geçirilerek, daha ayrıntılı çalışmaların da desteği ile bu risklerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Anne öğrenimi arttıkça altı aydan uzun süre anne sütü verme oranları azalmakta olduğundan; genel anlamda kadının eğitim düzeyi, özel olarak da gebelik ve emzirme konusundaki eğitim düzeylerinin yükseltilmesi çalışmaları yararlı olabilir. Ayrıca bir yandan kadınların eğitim düzeyi artırılıp iş hayatına atılmaları sağlanırken, diğer yandan doğum ve emzirme nedeniyle kaybedecekleri hakları ve ekonomik zararları düşünceleri yüzünden, bebeklerine yeterli süre ve miktarda anne sütü vermek ile işe geri dönme arasında seçime zorlanmamalıdır.

Erkek çocukların kız çocuklara göre daha sık altı aydan daha uzun süre emzirilmekte olduğu bulgusundan hareketle, kadınların erkek çocuğu önceleyen geleneksel davranış örüntüsü içinde davranmayıp, erkek ve kız bebek arasında seçim yapmadan bebeklerine eşit oranda özen göstermelerini sağlayacak eğitimlerin gerekliliği de açıktır. Bu yönde yalnızca eğitimlerle davranış değişikliği yaratma konusunda yetersiz kalınacak olunursa; kız çocuğu olanların daha uzun süre emzirme iznine sahip olması gibi ödüllendirme yollarına başvurulabilir.

Çalışmanın kısıtlılıkları

Bu çalışma "Anthropometry of Turkish Children Aged 0-6 years" (ATCA-06) çalışmasının verilerinin bir kısmı kullanılarak yapılmıştır. Bu nedenle konuyla ilgili daha ayrıntılı sorgulama olanağı kısıtlı kalmıştır. Annelere sorulan soruların bir kısmında hatırlama etmeni nedeniyle anneler eksik bilgi vermiş olabilirler.

Teşekkür

Çalışmanın veri toplama aşamasında her türlü kolaylığı sağlayan Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

Bu araştırma "Anthropometry of Turkish Children Aged 0-6 years" (ATCA-06) çalışması kapsamında Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Fonu tarafından TST-08-495 kodu ile desteklenmiştir.

Çıkar çatışması: Bildirilmemiştir.

Kaynaklar

1. <http://www.unicef.org/programme/breastfeeding/innocenti.htm>, 1990 (Erişim tarihi: 24.02.2011).
2. Arenz S, Rückerl R, Koletzko B, von Kries R. Breast-feeding and childhood obesity-a systematic review. *Int J Obes* 2004;28:1247-56.
3. Stuebe A. The risks of not breastfeeding for mothers and infants. *Rev Obstet Gynecol* 2009;2:222-31.
4. Ferreira Hda S, Vieira ED, Cabral Junior CR, Queiroz MD. Breastfeeding for 30 days or more is a protective factor against overweight in preschool children. *Rev Assoc Med Bras* 2010;56:74-80.
5. Hannula L, Kaunonen M, Tarkka MT. A systematic review of professional support interventions for breastfeeding. *J Clin Nurs* 2008;17:1132-43.
6. Bhandari N, Kabir AK, Salam MA. Mainstreaming nutrition into maternal and child health programmes: scaling up of exclusive breastfeeding. *Matern Child Nutr* 2008;4 (Suppl) 1:5-23.
7. Yiğit EK, Tezcan S, Tunçkanat H. Çocukların ve annelerin beslenme durumu. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008. Ankara, 2009;172-5.
8. Özer A, Taş F, Ekerbiçer H. 0-6 aylık bebeği olan annelerin anne sütü ve emzirme konusundaki bilgi ve davranışları. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2010;9:315-20.
9. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. *STED* 2006;15:158-63.
10. Ünsal H, Atluhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalığı Dergisi* 2005;48:226-33.
11. Genç M, Güneş G, Pehlivan E. Bebeklerimizi nasıl büyütüyoruz? *Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi* 1998;5:169-75.
12. Şanlıer N, Aytekin F. Ankara'da yaşayan 0-36 ay çocukların bazı antropometrik ölçümleri ve anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2004;24:271-8.
13. Infant and young child feeding. www.who.int/mediacentre/factsheets/fs_342/n Erişim tarihi: 05.02.2011.
14. Gürel SA, Gürel H. Gebelik aralığı, doğum aralığı ve sağlıklı gebelik. *Perinatoloji Dergisi* 1995;3:22-4.
15. Gökdemirel S, Bozkurt G, Gökçay G, Bulut A. Çalışan annelerin emzirme sürecinde yaşadıkları: niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi* 2008;8:221-34.
16. Yalcın SS, Kusonmaz BB. Relationship of lower breastfeeding score and problems in infancy. *Breastfeed Med* 2011;6:205-8.